PL 650
00180 Helsinki
11.4.2018

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Viite asiantuntijalausunto lakivaliokunnan kokoukseen 12.4.2018 kello 10.15

Asia HE 30/2018 vp laeiksi rikoslain, pakkokeinolain 10 luvun ja poliisilain 5 luvun muuttamisesta

Johdanto

Eduskunnan lakivaliokunta on pyytänyt Helsingin käräjäoikeuden edustajaa kuultavaksi lakivaliokunnan kokoukseen torstaina 12.4.2018 kello 10.15 ja toimittamaan sitä ennen kirjallisen asiantuntijalausunnon hallituksen esityksestä rikoslain, pakkokeinolain 10 luvun sekä poliisilain 5 luvun muuttamisesta.

Muutosten taustalla on Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2017/541 terrorismin torjumisesta. Direktiivi velvoittaa EU-jäsenvaltioita säätämään rangaistavaksi eräitä uusia rikoksia. Se korvaa terrorismia koskevat vuosien 2002 ja 2008 puitepäätökset, joiden pohjalta Suomen terrorismirikossäännöksiä on aikaisemmin rakennettu. Esityksessä ehdotetaan lisäksi uusiin säännöksiin kytkeytyviä muutoksia pakkokeinolain (806/2011) salaisia pakkokeinoja ja poliisilain (872/2011) salaisia tiedonhankintakeinoja koskeviin säännöksiin.

Kannanotot

Rikoslaki 1 luku 7 § sekä 34a luku 1 § ja 1a §

-

Helsingin käräjäoikeudella ei ole huomauttamista esitetyistä muutoksista, jotka koskevat rikoslain 1 luvun 7 §:n mukaista kansainvälisten rikosten rankaisemisen toimivaltaa, oikeushenkilön rangaistusvastuun täsmentämistä sekä kemiallisen ja biologisen aseen sekä ydinräjähteen kiellon ulottamista myös tutkimustoimintaan.

Kannatettavana voidaan pitää myös sitä, että rikoslain 34a luvun 1 §:n 1 momenttiin lisätään terroristisessa tarkoituksessa tehdyiksi rikoksiksi rikoslain 35 luvun 3 b §:n 1 momentin 4-kohdassa tarkoitetut törkeä datavahingonteko, 38 luvun 6 §:n 1 momentin 3-, 5- tai 6-kohdissa tarkoitettu törkeä tietoliikenteen häirintä sekä 38 luvun 7 b §:n 1 momentin 1-, 3- ja 5-kohdassa tarkoitettu törkeä tietojärjestelmän häirintä. Näiden rikosten tekemisestä terroristisessa tarkoituksessa tuomittaisiin esityksen mukaan vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään seitsemän vuotta.

Viimeksi mainittua muihin rikosasteikkoihin nähden poikkeuksellista seitsemän vuoden maksirangaistusta on kerrottu oudoksutun esityksen valmisteluvaiheessa. Esityksessä on kerrottu vuosimäärän perustuvan puheena

olevista rikoksista ei-terroristisina säädettyyn viiden vuoden maksimiin. Siihen on haluttu lisätä kaksi vuotta terroristisen tarkoituksen tuomana moitittavuuslisänä vastaavalla tavalla kuin miten on aikaisemmin säädetty samassa 1 §:ssä mukana olevien muiden rikosten kohdalla. Mainitun perusteen huomioon ottaen ei estettä seitsemän vuoden maksimirangaistuksen säätämiselle nähdä olevan olemassa.

Terroristisessa tarkoituksessa tehtyjä rikoksia koskevaan rikoslain 34 a lukuun ehdotetaan säädettäväksi 1a §:ksi uudeksi kriminalisoinniksi terroristisessa tarkoituksessa tehty radiologisia aseita koskeva rikos. Radiologisella aseella tarkoitetaan esityksen mukaan tässä yhteydessä radioaktiivisen aineen käsittelyyn liittyvää laitetta, joka voi aiheuttaa kuoleman, vakavan terveyden vaarantumisen tai huomattavaa vahinkoa omaisuudelle tai ympäristölle. Kriminalisoinnin tai siitä esitetyn rangaistusasteikon, vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään kahdeksan vuotta, johdosta ei käräjäoikeudella ole huomauttamista. Sama koskee rikoslain 34a luvun myöhempiin pykäliin ehdotettua uuden 1a §:n teknistä lisäämistä.

Kouluttautuminen

Kouluttautumista terrorismirikoksen tekemistä varten koskevaa 34a luvun 4b §:ää ehdotetaan muutettavaksi niin, että rangaistavuus ei enää edellytä sitä, että koulutus otetaan vastaan toisen henkilön ohjauksessa. Kriminalisoinnin piiriin tulee sen myötä myös itseopiskelu.

Käräjäoikeus toteaa, että monet rikoslain 34 a luvun säännöksistä ja myös nyt ehdotetut lisäykset kriminalisoivat varsin varhaisia ja valmisteluluonteisia tekoja. Säädettäessä tämäntyyppisiä tekoja rangaistaviksi olisi kiinnitettävä erityisen suurta huomiota rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen sisältyvään epätäsmällisyyskieltoon, kuten lakiesitystä edeltäneen työryhmävalmistelun yhteydessä annetussa lausuntopalautteessa on muun muassa professori Sakari Melanderin toimesta huomautettu. On selvää, että yhteiskunnallisen turvallisuuden kannalta katsottuna yleisessä intressissä on silti pyrkiä tekemään kaikki voitava lainsäädännöllisesti, jotta epäilyihin henkeen ja terveyteen kohdistuvista yleisvaarallisista terroriteoista voitaisiin puuttua viranomaisten toimesta mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Melander on kiinnittänyt huomiota siihen, että ehdotetussa 4b §:ssä ei lueteltaisi niitä kouluttautumisen tapoja, jotka voivat tulla rangaistavaksi itseopiskeluna, ja katsonut, että ehdotettu säännös ei täytä rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen vaatimuksia. Asianajajaliitto on lausunnossaan ilmoittanut pitävänsä erittäin ongelmallisena terrorismirikosten määrittelyn laajentumista myös kansallisessa rikoslaissa kattamaan käytännössä hyvin moninaisen, täysin normaalin ja jopa kansalaisten velvollisuuksiin kuuluvan inhimillisen toiminnan, kuten asevelvollisuuden suorittamisen. Huoli on liittynyt paljolti myös salaisten pakkokeinojen käyttöalan laajentumiseen. Myös Suomen tuomariliitto ry oli aikaisemmasta mietinnöstä antamassaan lausunnossa ilmoittanut pitävänsä hyvin vaikeasti hyväksyttävissä olevana mietinnön perusteluissa olevaa viittausta siihen, että rikoksessa tarkoitettu kouluttautuminen voisi tapahtua varusmiespalveluksessa saatavan koulutuksen kautta sekä katsonut pelättävissä olevan, että ”vääränlaista” tietoa etsinyt henkilö voi helpommin kuin muun tyyppisten rikosten kohdalla joutua aiheettomasti epäillyksi ja syytetyksikin kouluttautumisesta terrorismirikoksen tekemistä varten.

Edellä viitatun lausuntopalautteen antamisen jälkeen tapahtuneessa jatkovalmistelussa on esityksen perusteluiden mukaan arvioitu sitä, edellyttäkö laillisuusperiaate ehkä ehdotetun tunnusmerkistön täsmentämistä ja rangaistavuuden rajaamista konkreettista vaaraa aiheuttaviin tilanteisiin. Jatkovalmistelussa on päädytty jatkamaan ehdotetun sisältöisen avoimen säännöksen esittämistä huomautuksin, että sikäli jos terroristisessa tarkoituksessa tehdyn rikoksen tekemisestä aiheutuu konkreettista vaaraa, on kysymyksessä jo nykyisin erikseen rangaistava terroristisessa tarkoituksessa tehdyn rikoksen yritys. Rangaistavan kouluttautumisen ulkopuolelle ei voida sulkea laillisia keinoja käyttäen tapahtuvaa kouluttautumista tai osana laillista toimintaa tapahtuvaa kouluttautumista, koska käytännössä kouluttautuminen tapahtuu sellaisia keinoja käyttäen tai sellaisessa toiminnassa lähtien jo tavanomaisesta erilaisia tietolähteitä hyödyntävästä kouluttautumisesta.

Käräjäoikeus korostaa sitä, että puheena olevan 4b §:n mukaisen kouluttautumisrikoksen tunnusmerkistön täyttyminen edellyttää terroristista tarkoitusta ja sen suhteen subjektiivista tahallisuutta - ”joka tehdäkseen 1 §:n 1 momentin 2—8 kohdassa tai 2 momentissa taikka 1 a tai 2 §:ssä tarkoitetun rikoksen” - sekä tekotavaltaan säännöksen sanamuodon mukaista toimintaa - ”kouluttautuu räjähteiden, ampuma-aseiden tai muiden aseiden taikka myrkyllisten tai haitallisten aineiden valmistuksessa tai käytössä taikka muiden näihin merkitykseltään rinnastuvien erityisten menetelmien tai tekniikoiden käytössä”. Lakiesityksen sanamuoto perustuu suoraan direktiivin 8 artiklan asettamaan velvoitteeseen. Direktiivin johdantokappaleesta 11 ilmenee, että artikla koskee myös itseopiskelua.

Jos 4b §:n sisältö jää esitetyn sisältöiseksi, saa lakia soveltava tuomioistuin ja syyteharkintaa tekevä syyttäjä joka tapauksessa tavanomaiseen tapaan tulkinta-apua lain esitöistä sekä direktiivin artiklasta 8 ja johdannon kohdasta 11. Lakiesityksen yksityiskohtaisissa 4b §:ää koskevissa perusteluissa on todettu, että myös itsekouluttautumisen osalta merkityksellisiä ovat ne perustelulausumat, joita on käytetty, kun toisen ohjauksessa tapahtuva koulutuksen ottaminen säädettiin aikaisemmin rangaistavaksi (HE 18/2014 vp, s. 26—28) tarkoitustunnusmerkistöineen ja ottaen huomioon sen, mitä perusteluissa tuolloin on todettu säännöksessä mainituista erityisistä menetelmistä tai tekniikoista. Kysymys on sellaisten erityisten tietojen tai taitojen opettelusta, jotka ovat esimerkiksi räjähteiden valmistusta tai käyttöä vastaavalla tavalla omiaan edistämään vakavaa vaaraa tai suurta vahinkoa aiheuttavan terroristisen rikoksen tekemistä. Itsekouluttautumisessa kysymys voisi olla tiedon omaksumisesta (esimerkiksi räjähteiden valmistusta koskevan teoreettisen tiedon opiskelu) tai tiedon soveltamisesta käytäntöön (esimerkiksi räjähteiden käytön harjoittelu). Kouluttautumisen luonne terrorismirikoksena ja valmistelutyyppisenä tekona ilmaistaan tunnusmerkistöön keskeisenä elementtinä sisältyvällä subjektiivisella tunnusmerkillä. Kouluttautujan tulee olla päättänyt, että hän tekee jonkin sellaisen rikoksen. Kysymyksessä täytyy olla konkreettinen, riittävällä tavalla yksilöity teko. Pelkästään yleinen valmius tarpeen tullen tehdä lainkohdassa mainittu rikos ei ole riittävää. Kouluttautumisen tarkoituksena olevan rikoksen ei tarvitse olla kouluttautumisvaiheessa yksityiskohdiltaan yksilöity esimerkiksi tekoajan taikka teon kohteena olevan henkilön tai paikan osalta taikka muiden vastaavien seikkojen osalta. Arvioitaessa sitä, onko rikos konkretisoitu riittävästi, voidaan tulkinta-apuvälineenä perusteluiden mukaan hyödyntää niitä lähtökohtia, joiden pohjalta

arvioidaan, onko yllytyksen ja avunannon kohteena oleva päärikos riittävästi yksilöity.

Esityksen yksityiskohtaisissa perusteluissa esiin tuoduin tavoin direktiivin johdantokappaleessa 11 on täsmennetty itsekouluttautumisen olevan 8 artiklan mukaan aktiivisen toiminnan seurausta. Sen tulee olla tehty tarkoituksessa tehdä terrorismirikos tai edistää sen tekemistä. Tapauksen kaikkien erityisolosuhteiden yhteydessä tällainen tarkoitus voidaan päätellä esimerkiksi aineiston tyypistä ja sivuilla käyntien määrästä. Johdantokappaleessa on todettu, että esimerkiksi käsikirjan lataamista verkosta räjähteiden valmistamiseksi terrorismirikoksen tekemistä varten voitaisiin pitää terrorismikoulutuksen vastaanottamisena. Sen sijaan pelkkää verkkosivuilla käyntiä tai aineiston keräämistä laillisiin tarkoituksiin kuten akateemisiin tai tutkimustarkoituksiin ei direktiivin johdantokappaleen mukaan pidetä terrorismikoulutuksen vastaanottamisena. Jo pykälän sanamuoto edellyttää, että menetelmien tai tekniikoiden käyttämistä koskevan kouluttautumisen tulee terroristisen teon toteuttamisen näkökulmasta merkitykseltään rinnastua kouluttautumiseen räjähteiden, ampuma-aseiden tai muiden aseiden taikka myrkyllisten tai haitallisten aineiden valmistuksessa tai käytössä. Kysymys olisi kaikkien epäillyn kouluttautumisrikoksen tutkinnassa ja myöhemmässä rikosprosessuaalisessa käsittelyssä ilmenneiden seikkojen kokonaisarvioinnista.

Edellä viitatusta niin sanotun korotetun tahallisuuden vaatimuksesta johtuen käräjäoikeus on vakuuttunut siitä, että kukaan ei käytännössä voi tulla syytetyksi tai ainakaan tuomituksi pelkästä yksittäisestä, esimerkiksi vapaasti saatavissa olevan Puolustusvoimien koulutusaineiston lataamisesta omaan käyttöönsä ja sen opiskelemisesta, jollei samalla ole käsillä muuta näyttöä terroristisesta tarkoituksesta. Koska pelkistä pahoista ajatuksista ei voida ketään rangaista, täytyy tämän näytön olla käytännössä konkreettisempaa selvitystä esimerkiksi jo olemassa olevan suunnitelman tekemisestä sekä todennäköisesti jo muunkinlaisten valmistelutointen tekemisestä. Jos tällaista näyttöä on olemassa, saattaa kysymyksessä silloin olla jo saman luvun 34a luvun 2 §:ssä tarkoitettu terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelu, jolloin erillinen kouluttautumisrikoksesta tuomitseminen uuteen 4b §:ään otettavan toissijaisuussäännöksen mukaan väistyy.

Silloin kun terroristiseksi epäilty teko on tapahtunut, kuten esimerkiksi Turun puukotus, jossa on nostettu syytteet terroristisessa tarkoituksessa tehdyistä murhista ja sellaisen yrityksistä, syytetään tekijää vain toteutetuista lopullisista teoista, joissa näytön kerääminen on usein varsin ongelmatonta – ”teko itse puhuu puolestaan” -, eikä tekoa mahdollisesti edeltäneistä valmistelu-, kouluttautumis- ja muista esitoimista.

Koska uusi 4b § samoin kuin 2 §:ssä tarkoitettu rangaistava valmistelu ja useat muutkin rikoslain 34a luvussa säädetyt terrorismirikokset koskevat vasta ennakollista toimintaa sellaisessa vaiheessa, jossa teko ei ole edennyt edes yritysasteelle, on toiminnan tarkoituksen toteennäyttäminen syyte- tai tuomitsemiskynnyksen ylittymisen edellyttämällä tavalla yleensä erityisen vaikeaa. Oikeuskäytäntö terrorismirikossäännösten soveltamisesta on toistaiseksi varsin vähäistä.

Esimerkkinä tuomitsemiskynnyksestä käräjäoikeus viittaa käräjäoikeuden 24.1.2018

terrorismirikossyyteasiassa R 17/8729 antamaan tuomioon n:o 2018/103187, jossa syyte rikoslain 34a luvun 4a §:ssä tarkoitetusta koulutuksen antamisesta terrorismirikosta varten on hylätty tapauksessa, jossa Suomesta Syyriaan lähteneen vastaajan hallussa oli ollut paitsi Puolustusvoimien sivulta ladattua aineistoa, myös muunlaista sotilas- ja asekouluttamiseen sekä koulutuksen järjestämiseen soveltuvaa aineistoa viikko-ohjelmineen, tukikohtakäyttäytymissääntöineen ja varusteluetteloineen, joiden hallussapito, vastaajan armeijasuuntautuneisuus, vastaajan paikalliset kontaktit Syyriassa sekä muut olosuhteet olivat oikeuttaneet sinänsä päättelemään, että vastaaja oli varustautunut joko itse antamaan koulutusta tai edesauttamaan tällaisen koulutuksen antamista Syyriassa oleville vierastaistelijoille. Koska kuitenkaan näyttöä ei vastoin vastaajan kiistämistä ollut kertynyt terroristisesta tarkoituksesta eikä siitä, että tällaista koulutuksen antamista, organisoimista tai muuta toimeenpanoa/sellaisen yrittämistä olisi Syyriassa tosiasiallisesti tapahtunut – mitä 4a §:n mukainen syyksilukeminen tuossa tapauksessa olisi edellyttänyt – ei näyttö koulutusrikoksen antamisesta tuomitsemiseen ollut riittänyt. Itseopiskelu ei tuolloin ollut rangaistavaa.

Tyypillisenä näytöllisenä ongelmana tämäntyyppiselle rikokselle, jonka tunnusmerkistö täyttyy jo ennen kuin teko on edennyt yritysasteelle, on joskus myös sen arvioiminen rikoksesta epäillyn tekemästä väitteestä, onko henkilö mahdollisesti tehokkaasti luopunut rikoksen tekemistä koskevasta aikomuksestaan. Näin on asianlaita usein saman rakenteisia törkeän henkeen ja terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelua koskevia syyteasioita käsiteltäessä.

Asianajajaliitto ja professori Melander ovat työryhmävaiheen jälkeisissä lausuntopalautteissaan esittäneet näkemyksinään, että 4b §:ssä tarkoitetun kouluttautumisen tulisi olla siinä määrin intensiivisestä ja lähellä itse terrorismirikosta olevaa itseopiskelua, että käsillä olisi esimerkiksi konkreettinen vaara terrorismirikoksen tai sen rangaistavan yrityksen tekemisestä. Käräjäoikeuden näkemyksen mukaan tunnusmerkistön täyttymiseen johtavat mahdolliset tapaukset tulevat käytännössä potentiaalisesti olemaan juuri edellä mainittuja.

Käräjäoikeus lainkäyttäjänä yhtyy siihen muiden tahojen esiin tuomaan näkemykseen, että kriminalisoinnin sisältävässä lainkohdassa tulee aina olla mahdollisimman tarkkarajaisesti ja selkeästi säädettynä rikoksen tunnusmerkistö. Käräjäoikeus ei usko, että lain myöhemmässä soveltamisessa tullaan kohtaamaan merkittäviä ongelmia, vaikka ehdotetussa pykälässä ei lueteltaisi niitä kouluttautumisen tapoja, jotka voivat tulla rangaistavaksi itseopiskeluna. Käräjäoikeus ei katso, että tunnusmerkistö olisi epäselvä. Tässä arvioinnissa on annettu painoarvoa sille edellä viitatulle seikalle, että lakiesityksen perusteluista ja direktiivistä on saatavissa tarkempia tulkintaohjeita. Lisäksi on otettu huomioon se, mitä syyksilukemisen edellyttämästä korotetun tahallisuuden vaatimuksesta edellä on tuotu esiin.

Oikeusturvanäkökohdan osalta käräjäoikeus viittaa esityksen perusteluissa esiin tuotuun direktiivin 23 artiklaan liittyvään johdantokappaleeseen 36, jonka mukaisesti erityisesti itsekouluttautumisen, mutta myös muiden direktiivin mukaisten rikosten kohdalla on syytä korostaa epäiltyjen ja syytettyjen henkilöiden prosessuaalisia oikeuksia rikosoikeudellisissa menettelyissä. Esityksessä huomautetuin tavoin esitutkintaviranomaisia ohjaavat esitutkintalain 4 luvun esitutkintaperiaatteet, joista tasapuolisuusperiaatteen mukaan esitutkinnassa on selvitettävä ja otettava huomioon sekä rikoksesta epäiltyä vastaan että hänen puolestaan vaikuttavat seikat

ja todisteet (1 §), syyttömyysolettama (2 §) sekä rikoksesta epäillyn oikeus olla myötävaikuttamatta sen rikoksen selvittämiseen, josta häntä epäillään (3 §).

Käräjäoikeus painottaa samalla sitä käytännön osoittamaa tosiseikkaa, että terrorismirikoksesta epäillyn henkilön tarkoituksen selvittämisen kannalta ovat ensiarvoisen tärkeässä asemassa pakkokeinolain 10 luvun salaiset pakkokeinot. Ilman niitä näyttöä valmisteluvaiheisista terrorismirikoksista ei useimmiten kertyne. Salaiset pakkokeinot olisivat myös kouluttautumisrikoksen, jossa rangaistusasteikko on sakkoa tai enintään kolme vuotta vankeutta, selvittämisessä käytettävissä. On silti selvää, että huomioon on esityksessäkin painotetuin tavoin otettava kaikkia pakkokeinoja koskeva suhteellisuusperiaate. Mikään ei kuitenkaan aikaisempienkaan säännösten voimassaoloaikana ole viitannut siihen, että lupaa pakkokeinojen käyttämiseen epäillyissä terrorismirikosasioissa haettaisiin tuomioistuimelta kevyin, vähäisin perustein. Jos näin tulisi tapahtumaan, käyttäisi tuomioistuin toki harkintavaltaansa ja ottaisi huomioon myös suhteellisuusperiaatteen. Käytännössä tilanne on usein se, että terrorismirikoksesta epäiltyä tarkkaillaan ensin rikosten estämis- ja paljastamistyötä tekevän Suojelupoliisin toimesta sekä haetaan tähän tiedonhankintaan liittyvät luvat poliisilain nojalla tuomioistuimelta, minkä jälkeen varsinaisen esitutkinnan suorittaa useimmiten Keskusrikospoliisi.

Matkustamisrikos ja matkustamisen edistämistä koskeva rikos

Matkustamista terrorismirikoksen tekemistä varten koskevaa rikoslain 34 a luvun 5 b §:ää ehdotetaan muutettavaksi niin, että siitä poistetaan nykyiset tekijää ja matkustamisen kohdetta koskevat rangaistavuuden rajaukset. Tekoon syyllistyisi henkilö, joka matkustaa toiseen valtioon tehdäkseen siellä terrorismirikoksen. Tämä tarkoittaisi sitä, että rangaistusvastuun piiriin tulisivat myös sellaiset henkilöt, jotka palaavat tai muuten matkustavat Suomeen terrorismirikoksen tekemisen tarkoituksessa.

Rikoslain 34 a luvun uuden 5 c §:n 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi rangaistavaksi uutena kriminalisointina terrorismirikoksen tekemistä varten tapahtuvan matkustamisen edistäminen. Mainittuun rikokseen syyllistyisi se, joka edistääkseen 5 b §:n 1 momentissa tarkoitetun rikoksen tekemistä neuvoin, toimin tai muilla tavoin auttaa toista. Rangaistukseksi tuomittaisiin sakkoa tai vankeutta enintään yksi vuosi. Uusi rikos olisi siis avunantotyyppinen. 2 momentin mukaan edistämisrikokseen ei sovelleta rikoslain 5 luvun 6 §:n avunantosäännöstä. Henkilöä ei siten voitaisi samanaikaisesti tuomita edistämisrikoksesta ja avunannosta.

Terrorismin rahoittamista koskevan rikoslain 34 a luvun 5 §:n 2 momenttia muutettaisiin niin, että terrorismin rahoittamisena olisi rangaistavaa myös matkustamisrikoksen edistämisrikoksen rahoittaminen.

Esityksen yksityiskohtaisissa perusteluissa on 5b §:n mukaisen matkustamisrikoksen osalta viitattu asianomaisen, vasta 1.12.2016 voimaan tulleen pykälän säätämisen yhteydessä esitettyihin näkökohtiin (HE 93/2016 vp, s. 36). Se, että kriminalisointi ulotetaan taistelemaan lähteneisiin paluumuuttajiin ja muihin maahan matkustaviin, on sopusoinnussa sen kanssa, että palaajien oikeusasema on koettu ongelmaksi useassa EU-valtiossa ja että vaaratekijöihin on pyritty varautumaan. Käräjäoikeus painottaa kuitenkin tältäkin osin syyttömyysolettamaa. Konfliktialueelta palaavien, terroristiseen toimintaan osallistumisesta epäiltyjen

henkilöiden ei voida olettaa automaattisesti suunnittelevan kotimaassa tehtävää terrori-iskua, vaikkakin epäily pysyvämpiluontoisesta radikalisoitumisesta ja sen vuoksi peruste tarkkailulle voi olla olemassa. Suomen kansalaista ei luonnollisesti liikkumisvapaussäännökseen perustuslain 9 §:n 3 momenttiin sisällytetyn maahanpaluuoikeuden huomioon ottaen voida estää palaamasta kotimaahan. Jos käsillä on näyttöä siitä, että palaaja on syyllistynyt terrorismi- tai sotarikokseen siinä valtiossa, josta hän on tulossa, voidaan syyte niistä toki nostaa ja oikeudenkäynti käydä kotimaassa. Niin on Suomessa tehtykin.

Matkustamisrikoksen syyksilukeminen edellyttää sekin korotettua tahallisuutta ja on yhtä lailla lähtökohtaisesti vaikeasti toteennäytettävissä kuin muutkin valmisteluasteiset terrorismirikokset. Muutoin käräjäoikeudella ei ole säännösmuutoksen johdosta huomautettavaa.

Käräjäoikeus ei vastusta myöskään uuden terrorismirikoksen matkustamisen edistämisrikoksen säätämistä rangaistavaksi, koska direktiivin 10 artikla ja 13 artikla edellyttävät asianomaista kriminalisointia.

Matkustamisrikoksen edistämisen rangaistavuus ei edellyttäisi sitä, että edistettävä teko eli matkustamisrikos tai sen rangaistava yritys tehdään. Myös matkustamisrikoksen edistämisrikoksesta tuomitseminen edellyttäisi korotettua tahallisuutta. Esityksen perusteluissa on tuotu esiin, että rangaistaviksi voisivat tulla esimerkiksi matkalippujen hankkiminen ja matkustusreitin suunnitteleminen niin, että tekijän osalta täyttyy rikoslain 3 luvun 6 §:n mukainen tahallisuus matkustamisen tarkoituksen suhteen. Rangaistavuus ei perusteluiden mukaan edellyttäisi sitä, että edistettävä matkustamisrikos on yksityiskohtaisesti yksilöity tekoajan eli matkustamisen ajankohdan suhteen. Myöskään matkustamiskohteen ei tarvitsisi olla vielä selvillä esimerkiksi tilanteessa, jossa matkustamisrikoksen tarkoituksena olevan terrorismirikoksen toteuttamispaikaksi on vaihtoehtoisia kohteita. Matkustamisrikosta edistävä henkilö saattaisi toimia siis perusteluiden mukaan rikosoikeudellisesti merkityksellisellä tavalla jo silloin, kun matkustamisrikoksen kohdevaltio ei vielä ole tarkkaan tiedossa.

Käräjäoikeus yhtyy professori Melanderin ja Asianajajaliiton työryhmävalmistelun jälkeen antamissa lausunnossa esitettyyn näkemykseen siitä, että esitetty erilliskriminalisointi vaikuttaa rikosoikeuden yleisten oppien valossa poikkeukselliselta ratkaisulta sekä että kysymys olisi myös tältä osin sellaisesta rikosoikeudellisesta sääntelystä, jossa rangaistava sääntely ulotettaisiin huomattavan etäälle varsinaisesta terrorismirikoksesta. Melander on korostanut sitä, että eduskunnan perustuslakivaliokunnan käytännön mukaan sääntelyn täsmällisyyttä koskeva vaatimus korostuu, jos osallisuutta rikokseen säännellään vakiintuneista osallisuusopillisista näkemyksistä poikkeavasti. Matkustamisen edistämisen rangaistavuus määrittyisi subjektiivisen tunnusmerkin ”edistääkseen 5b §:n 1 momentissa tarkoitetun rikoksen tekemistä” kautta, mitä on pidettävä sääntelyn ennakoitavuuden kannalta ongelmallisena. Sikäli jos direktiivin velvoitteiden täytäntöönpanossa katsotaan tältä osin olevan harkintavaltaa, käräjäoikeus suosittelee Melanderin ja Asianajajaliiton tavoin, että yleinen osallisuusvastuu katsottaisiin riittäväksi kattamaan direktiivissä asetetun velvoitteen. Toissijaisesti ehdotettua 5c §:ää olisi kuitenkin tarkoituksenmukaista täsmentää esimerkiksi Asianajajaliiton esittämin tavoin edellytyksellä, että menettelyn voidaan perustellusti olettaa edistävän konkreettisen matkustamisrikoksen tekemistä ja aiheuttavan vaaran sellaisen tekemisestä.

Siltä osin kuin lakeihin on esitetty säädettävän mahdollisuus käyttää ainakin telekuuntelua ja suunnitelmallista tarkkailua myös matkustamisen edistämisrikoksen tutkimisessa tai estämisessä siitä huolimatta, että teon rangaistusasteikko olisi vain sakko – yksi vuosi vankeutta, ei käräjäoikeudelle edellä esitetyn lisäksi ole huomauttamista. Tältä osin käräjäoikeus viittaa siihen, mitä edellä kouluttautumisrikosta koskien on esitetty.

Muilta osin käräjäoikeudella ei ole lakiesityksen johdosta huomauttamista.

Maritta Pakarinen
käräjätuomari